

A Collaborative Platform for Climate Change Adaptation and Poverty Alleviation in Nakhon Ratchasima

Kanokporn Chimlee

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Thailand

Jarukit Chairod

Korat Local Development Hub,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Thailand

Rattikorn Srichaichana

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Thailand

Tipmol Traiyut

Program Management Unit on Area Based
Development, Ministry of Higher Education,
Science, Research and Innovation, Thailand

Abstract

This study aimed to examine and develop collaborative mechanisms, integrated information systems, and operational models for addressing area-based poverty while strengthening the adaptive capacity of poor households to climate change in Nakhon Ratchasima Province. A mixed-methods research design was employed, involving 1,087 poor households in four pilot districts. Data were collected through questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions, and the PPPConnex database linked with the Thai People Map and Analytics Platform, together with assessments of disaster risk and local preparedness. The findings reveal that an integrated collaboration mechanism was established among more than 30 organizations from different sectors, accompanied by the formulation of a provincial action plan. Nakhon Ratchasima Rajabhat University functioned as an “area-based university” by forming a multidisciplinary research team and developing more than 87 area managers to support local implementation. The PPPConnex central database identified 21,321 poor households, of which 39% were located in disaster-prone areas. Several area-based poverty alleviation models were developed, including safe mushroom production, pesticide-free vegetable farming, and tamarind value-added processing. These initiatives increased household income by approximately 4,000–15,000 THB per month, reduced expenditures by 23%, and created employment opportunities for poor households. Households also demonstrated stronger economic resilience through diversified income sources, increased savings, and more sustainable livelihood practices. The findings highlight the importance of establishing an official provincial poverty alleviation platform, integrating poverty reduction with climate change adaptation strategies, and strengthening the role of area-based universities in transferring knowledge and innovation to communities. These measures can enhance economic and social stability, reduce vulnerability, and sustainably strengthen the capacity of poor households.

Keywords

adaptation, climate change, collaborative, poverty alleviation platform

CORRESPONDING AUTHOR

Jarukit Chairod, Korat Local Development Hub, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, 340, Nai Mueang Subdistrict, Mueang Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province, 30000, Thailand. Email: Jarukit.c@nrru.ac.th
© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

แพลตฟอร์มความร่วมมือเพื่อการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและ การแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดนครราชสีมา

กนกพร จิมพลี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

รัตติกาล ศรีชัยชนะ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

จารุกิตติ ไชยรอด

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาโคราช
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ทิพย์มล ไตรยุทธ

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนากลไกความร่วมมือ ระบบข้อมูล และรูปแบบการดำเนินงาน สำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ควบคู่กับการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของครัวเรือนยากจนในจังหวัดนครราชสีมา การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นครัวเรือนยากจนจำนวน 1,087 ครัวเรือน ในพื้นที่นำร่อง 4 อำเภอ เก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการใช้ฐานข้อมูล PPPConnex ที่เชื่อมโยงกับระบบ TPMAP รวมทั้งการประเมินความเสี่ยงและความพร้อมของพื้นที่ต่อการจัดการภัยพิบัติ ผลการวิจัยพบว่า (1) มีการสร้างกลไกความร่วมมือเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานกว่า 30 แห่ง ทั้งภาครัฐ เอกชน มหาวิทยาลัย และภาคประชาสังคม พร้อมการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับจังหวัด (2) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มีบทบาทเป็น “มหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่” โดยจัดตั้งคณะทำงานวิจัยสหสาขาและพัฒนา “ผู้จัดการเชิงพื้นที่” กว่า 87 คน (3) ระบบข้อมูลกลาง PPPConnex สามารถระบุครัวเรือนยากจนได้ 21,321 ครัวเรือน โดยร้อยละ 39 อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติ (4) การพัฒนารูปแบบแก่งเงินเชิงพื้นที่ เช่น โมเดลเห็ดปลอดภัย ผักปลอดสาร และการแปรรูปมะขาม ช่วยเพิ่มรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 4,000–15,000 บาทต่อเดือน ลดค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 23 และช่วยสร้างงานแก่ครัวเรือนยากจน (5) ครัวเรือนมีภูมิคุ้มกันและความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น ผ่านการสร้างรายได้หลากหลาย การออม และการปรับพฤติกรรม การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน ข้อเสนอเชิงนโยบายสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดตั้ง “แพลตฟอร์มแก่งเงินระดับจังหวัด” อย่างเป็นทางการ การบูรณาการการแก้ปัญหาความยากจนเข้ากับยุทธศาสตร์การปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศ และการสนับสนุนบทบาทของมหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรมสู่ชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ลดความเปราะบาง และเพิ่มศักยภาพของครัวเรือนยากจนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ

การปรับตัว, การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ, ความร่วมมือ, แพลตฟอร์มแก้ปัญหาความยากจน

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้กลายเป็นหนึ่งในความท้าทายสำคัญของโลก โดยส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกลุ่มเปราะบางและครัวเรือนยากจน (Yin, Han, Liu, & Zheng, 2023) เหตุการณ์สภาพอากาศสุดขั้ว เช่น ภัยแล้ง คลื่นความร้อน และน้ำท่วม มีแนวโน้มเกิดขึ้นบ่อยและรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่ชนบทและยากจนต้องเผชิญความเสี่ยงต่อการสูญเสียรายได้ ทรัพย์สิน และคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ มีการคาดการณ์ว่าภายในปี ค.ศ. 2030 ประชากรกว่า 100 ล้านคนทั่วโลกอาจกลับเข้าสู่วงจรความยากจนอีกครั้งอันเนื่องมาจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNDP, 2018) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดระหว่างปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับความยากจน ซึ่งเป็นความท้าทายเชิงโครงสร้างที่หลายประเทศทั่วโลกต้องเผชิญร่วมกัน

รายงาน Global Climate Risk Index 2021 ระบุว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 9 ของประเทศที่มีความเสี่ยงสูงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Eckstein et al., 2021) แม้ว่ารายงานฉบับปี 2025 จะสะท้อนให้เห็นว่าระดับความเสี่ยงของประเทศไทยลดลงมาอยู่ในอันดับที่ 30 (Adil et al., 2025) แต่ประเทศยังคงต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาพร้อมกับปัญหาเชิงโครงสร้างด้านความเหลื่อมล้ำ ความยากจน และหนี้สินครัวเรือน ซึ่งถูกจัดให้เป็นหนึ่งในความเสี่ยงสำคัญของประเทศไทยในรายงาน Global Risks Report 2025 ของ World Economic Forum (Elsner et al., 2025) การขจัดความยากจนจึงกลายเป็นวาระสำคัญของนานาประเทศ รวมถึงประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการพัฒนานโยบายและกลไกที่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรเปราะบางที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน และบริการสาธารณะที่จำเป็น (Thailand's SDG Progress Report 2016–2022) ข้อมูลจาก World Bank Group (2022) ชี้ให้เห็นว่าประชาชนไทยจำนวนหนึ่งยังคงมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนสากลที่ 2.15 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาความยากจนมิได้เป็นเพียงประเด็นด้านรายได้เท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคม โอกาสทางเศรษฐกิจ และความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชน (Millard & Fucci, 2023)

ในหลายประเทศทั่วโลกได้มีการพัฒนาแนวทางและนวัตกรรมเชิงนโยบายเพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนควบคู่กับการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตัวอย่างเช่น ประเทศจีนได้ดำเนินนโยบายลดความยากจนเชิงรุกโดยปรับกลยุทธ์การพัฒนาชนบทในปี ค.ศ. 2019 เพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และแก้ไขปัญหาความยากจนสัมพัทธ์ ขณะที่ประเทศฟิลิปปินส์ได้นำแนวคิด Behavioral Insights มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบนโยบายสาธารณะเพื่อช่วยให้ประชาชนที่มีรายได้น้อยสามารถตัดสินใจทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Ronron, 2021) นอกจากนี้ หลายประเทศกำลังพัฒนาได้ประยุกต์ใช้แนวคิด “ห่วงโซ่คุณค่า” (Value Chain) เพื่อยกระดับศักยภาพของเกษตรกรรายย่อยให้สามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตและเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้น (Habib, 2011) ควบคู่กับการพัฒนา “เทคโนโลยีที่เหมาะสม” (Appropriate Technology) เพื่อช่วยลดความเสี่ยงจากความผันผวนของสภาพภูมิอากาศในพื้นที่เกษตรกรรม (Zang & Gai, 2025)

สำหรับประเทศไทย กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้กำหนดทิศทางการวิจัยเชิงพื้นที่ผ่าน “แผนงานการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาคนจนอย่างเบ็ดเสร็จและ

แม่นยำ” โดยมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงบูรณาการ Practical Poverty Provincial Connect (PPPConnect) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการระบุและติดตามสถานะของครัวเรือนยากจนในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ระบบดังกล่าวได้เชื่อมโยงข้อมูลกับฐานข้อมูล Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ของภาครัฐ เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่และการกำหนดนโยบายที่ตอบสนองต่อปัญหาความยากจนอย่างตรงจุด ขณะเดียวกัน ยังมีการส่งเสริมบทบาทของมหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่ (Area-based University) ให้ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการบูรณาการองค์ความรู้ งานวิจัย และนวัตกรรมเข้ากับการพัฒนาชุมชนและสังคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในฐานะมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาความยากจนกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ที่มีลักษณะภูมิประเทศและระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาภาคเกษตรกรรมเป็นสำคัญ จากการวิเคราะห์เชิงพื้นที่พบว่า พื้นที่กว่าร้อยละ 59 ของจังหวัดมีความเสี่ยงต่อภาวะภัยแล้ง ขณะที่เกษตรกรใน 19 อำเภอจากทั้งหมด 32 อำเภอประสบปัญหาความผันผวนของผลผลิตทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครัวเรือนจำนวนมากเผชิญภาวะรายได้ไม่แน่นอนและภาระหนี้สินที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองซึ่งมีความเปราะบางต่อความผันผวนของสภาพภูมิอากาศมากกว่ากลุ่มอื่น จากบริบทดังกล่าว การศึกษาความร่วมมือเพื่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศผ่านแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดนครราชสีมาจึงถูกริเริ่มขึ้น โดยมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนา “แพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่” ที่สามารถบูรณาการข้อมูล กลไกความร่วมมือ และนวัตกรรมการพัฒนาอาชีพเข้าด้วยกัน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของครัวเรือนยากจนในการปรับตัวต่อความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่นำร่องโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกเชิงพื้นที่ (Area-based Selection Criteria) ประกอบด้วย 3 ประการสำคัญ ได้แก่ (1) ระดับความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยแล้งซ้ำซากและมีความเสี่ยงต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ (2) ความหนาแน่นของครัวเรือนยากจนและครัวเรือนเปราะบางที่ปรากฏในฐานข้อมูล PPPConnect และ TPMAP และ (3) ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาเป็นพื้นที่ต้นแบบสำหรับการทดลองรูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ร่วมกับกลไกความร่วมมือของหน่วยงานในระดับจังหวัด อำเภอ และชุมชน โดยเลือกพื้นที่จำนวน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอจักราช อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอลำทะเมนชัย ทั้งนี้ อำเภอเฉลิมพระเกียรติได้รับการคัดเลือกเนื่องจากเป็นพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนา “อำเภอแก้งคน” ซึ่งมีการดำเนินงานเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐและมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง ขณะที่อำเภอจักราชและอำเภอลำทะเมนชัยเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่เผชิญปัญหาภัยแล้งและความผันผวนของผลผลิตทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครัวเรือนจำนวนมากมีความเสี่ยงต่อความยากจนและหนี้สิน ส่วนอำเภอเมืองนครราชสีมาได้รับการคัดเลือกเพื่อสะท้อนบริบทของพื้นที่กึ่งเมืองและกึ่งชนบท (Peri-urban Area) ที่มีลักษณะปัญหาความยากจนแตกต่างจากพื้นที่ชนบททั่วไป การเลือกพื้นที่ทั้งสี่อำเภอจึงช่วยให้การวิจัยสามารถวิเคราะห์รูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และสามารถพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่นำไปขยายผลในระดับจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลไกความร่วมมือแบบบูรณาการในการขับเคลื่อนแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนควบคู่กับการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับจังหวัดและพื้นที่
2. เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลแบบบูรณาการสำหรับการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจน ประเมินความเสี่ยงเชิงพื้นที่ และการคัดกรองกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการเชื่อมโยงข้อมูลครัวเรือนยากจนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการส่งต่อความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อพัฒนาและประเมินรูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นพัฒนาการของแนวคิดการบริหารภาครัฐในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบการบริหารแบบลำดับชั้น และการจัดการเชิงธุรกิจของภาครัฐ (New Public Management: NPM) ไปสู่การบริหารที่เน้นความร่วมมือและเครือข่าย (collaborative and networked governance) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การจัดการภาครัฐสามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนของปัญหาสาธารณะในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Osborne (2006) อธิบายว่า NPM มองรัฐในฐานะ “Plural State” หรือรัฐพหุภาคี ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนร่วมหลายภาคส่วน (Multi-Actor Collaboration) ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา ที่มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันในการกำหนดนโยบายและการให้บริการสาธารณะอย่างยั่งยืน แนวคิดนี้เน้นว่าการบริหารภาครัฐไม่อาจดำเนินการโดยรัฐเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือในรูปแบบเครือข่ายที่ทุกภาคส่วนมีบทบาทร่วมในการผลิตคุณค่าทางสาธารณะ (public value) และการแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกัน (Osborne, 2006, p. 384)

ในทำนองเดียวกัน Rhodes (1997) เสนอแนวคิดเรื่อง “Network Governance” โดยชี้ให้เห็นว่ารัฐสมัยใหม่มิได้เป็นผู้ควบคุมหรือกำกับแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่ทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานงาน” (Coordinator) และ “ผู้อำนวยความร่วมมือ” (Facilitator) ภายในเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย การบริหารในลักษณะนี้เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการสร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านกลไกที่ไม่ยึดติดกับลำดับชั้นแบบดั้งเดิม ส่งผลให้การบริหารภาครัฐมีความยืดหยุ่น โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวคิดการประสานความร่วมมือ

แนวคิดการประสานความร่วมมือเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในแวดวงการบริหารรัฐกิจและการจัดการภาครัฐ โดยเฉพาะในบริบทที่สังคมเผชิญกับปัญหาซับซ้อน (Complex Problems) ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงลำพัง การประสานความร่วมมือจึงกลายเป็นกลไกสำคัญของการบริหารสมัยใหม่ ที่เน้นการเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ

ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและดำเนินงาน เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

O’Leary, Gerard, and Bingham (2006) ได้ให้คำนิยามว่า การประสานความร่วมมือหมายถึง “การร่วมดำเนินงานและทำงานข้ามขอบเขต เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันในลักษณะของความสัมพันธ์แบบข้ามภาคส่วน (working across boundaries in multisector relationships)” โดยมีพื้นฐานอยู่บนหลักของ “การต่างตอบแทน (reciprocity)” ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และความไว้วางใจระหว่างองค์กรที่เข้าร่วม (O’Leary, Gerard, & Bingham, 2006) การร่วมมือในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่สร้างพลังจากความหลากหลายของหน่วยงาน แต่ยังช่วยลดความซ้ำซ้อนของนโยบาย และส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมระหว่างองค์กร ในทำนองเดียวกัน Agranoff and McGuire (2003) ได้ให้นิยามว่า การประสานความร่วมมือคือ “ความสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ได้รับการออกแบบเพื่อแก้ไขปัญหาหนึ่ง ด้วยการสร้างสรรค์ (creating) หรือค้นพบ (discovering) ทางออกภายใต้ชุดของข้อจำกัดต่าง ๆ” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการประสานความร่วมมือมิใช่เพียงการทำงานร่วมกันเชิงเทคนิค แต่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ร่วมกัน (joint creation process) ที่อาศัยความไว้วางใจและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

Thomson and Perry (2006) ได้ขยายความเพิ่มเติมว่า การประสานความร่วมมือเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ “ตัวแสดงที่เป็นอิสระ (independent actors)” ซึ่งมี “การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (interdependence)” และ “การร่วมตัดสินใจ (joint decision-making)” เพื่อสร้างกิจกรรมหรือผลลัพธ์ที่มีการพึ่งพาอาศัยกันเชิงโครงสร้างและผลประโยชน์ อีกทั้ง Gray (1989) ยังมองว่าความร่วมมือเป็น “กระบวนการสร้างสรรค์ทางสังคม (creative social process)” ที่เกิดขึ้นเมื่อองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ต้องการจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อทุกฝ่าย โดยการระดมทรัพยากร ความรู้ และมุมมองจากหลายภาคส่วนเข้าด้วยกัน

กล่าวโดยสรุป การประสานความร่วมมือ (Collaboration) หมายถึง กระบวนการที่ตัวแสดงจากหลายภาคส่วนเข้ามามีปฏิสัมพันธ์และร่วมตัดสินใจอย่างอิสระ เพื่อสร้างสรรค์แนวทางหรือกิจกรรมร่วมกันภายใต้เงื่อนไขของการพึ่งพาอาศัยกันและข้อจำกัดที่มีอยู่ การประสานความร่วมมือจึงไม่ใช่เพียงการทำงานร่วมกันเชิงเทคนิคหรือโครงสร้าง แต่เป็น “กลไกเชิงปฏิสัมพันธ์” ที่ต้องอาศัยความไว้วางใจ ความโปร่งใส และการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดคุณค่าทางสังคมและการบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คณะผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยให้แพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจน (Poverty Alleviation Platform) ทำหน้าที่เป็น “กลไกกลาง” ของการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในฐานะ “มหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่ (Area-based University)” ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้ประสานและอำนวยความสะดวก (facilitator) ในกระบวนการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนานวัตกรรม และการส่งเสริมขีดความสามารถของชุมชน เชื่อมโยงกับแนวคิดการบริหารจัดการเชิงข้อมูลซึ่งเน้นการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนและติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผ่านระบบข้อมูลแบบบูรณาการ ได้แก่ PPPConnex, TPMA, และ ระบบ Feedback Loop ที่ช่วยให้การวางแผน การส่งต่อความช่วยเหลือ และการประเมินผลดำเนินไปอย่างแม่นยำ โปร่งใส และตรวจสอบได้ (Figure 1)

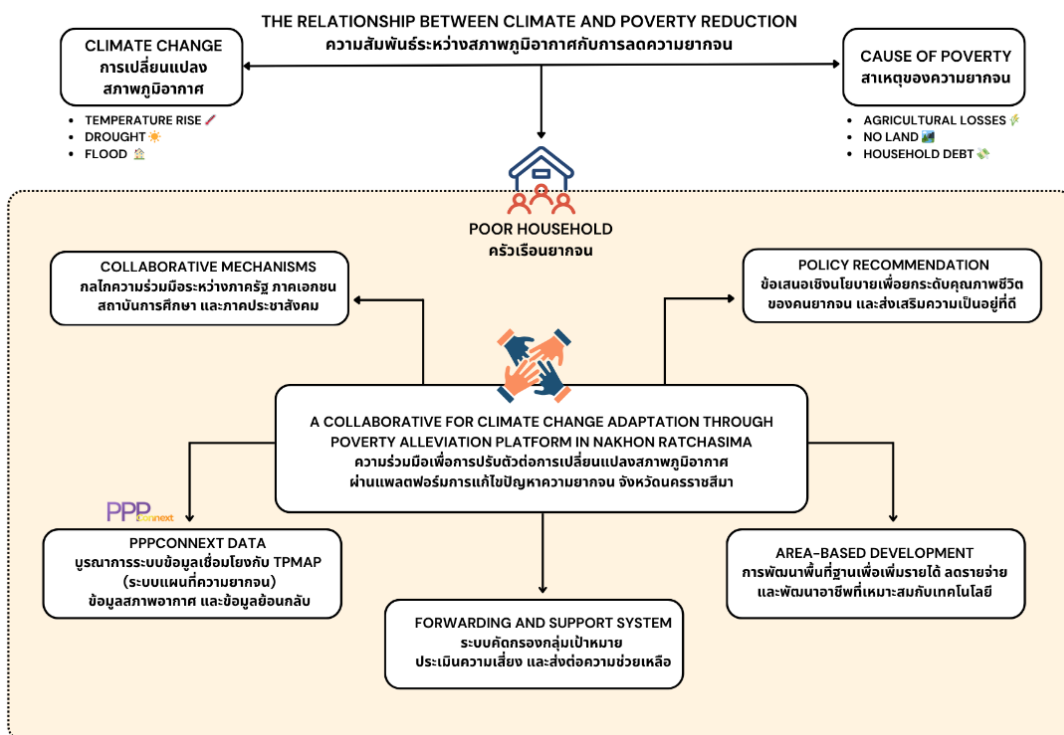

Figure 1. Conceptual Framework

Source: Reviewed by the author

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ที่มุ่งศึกษากระบวนการความร่วมมือเพื่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศผ่านแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดนครราชสีมา โดยบูรณาการการแก้ไขปัญหาความยากจนเข้ากับการเสริมสร้างขีดความสามารถของครัวเรือนและชุมชนในการรับมือกับผลกระทบทางสภาพภูมิอากาศอย่างยั่งยืน กระบวนการวิจัยประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาเชิงพื้นที่ การพัฒนารูปแบบและกลไกการดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนการทดลองใช้ในพื้นที่จริง โดยอาศัยความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยคือครัวเรือนเปราะบางหรือครัวเรือนยากจนในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 18,789 ครัวเรือน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากพื้นที่นำร่อง 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ (พื้นที่ต้นแบบการแก้จน) อำเภอจักราช อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอลำทะเมนชัย รวมทั้งสิ้นประมาณ 1,087 ครัวเรือน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเข้าร่วมกิจกรรมภายใต้แพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในงานวิจัยนี้ดำเนินการในช่วงระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2568 โดยใช้เครื่องมือการวิจัย 3 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) เครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม (2) ระบบสารสนเทศและฐานข้อมูล และ (3) เครื่องมือประเมินความเสี่ยง เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการพัฒนาแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่

เครื่องมือประเภทแรก คือ เครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วยแบบสอบถามเพื่อประเมินทุนชีวิตของครัวเรือนใน 5 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการประเมินความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีแบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เครื่องมื่อดังกล่าวถูกใช้เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจน โครงสร้างปัญหา และกลไกความร่วมมือของหน่วยงานในระดับพื้นที่ ซึ่งสนับสนุนวัตถุประสงค์การวิจัยด้านการศึกษากลไกความร่วมมือแบบบูรณาการ และการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่

เครื่องมือประเภทที่สอง คือ ระบบสารสนเทศและฐานข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยระบบ Practical Poverty Provincial Connex (PPPConnex) ที่บูรณาการกับระบบ Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) และข้อมูลสภาพภูมิอากาศจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการใช้ระบบติดตามผลแบบ Feedback Loop เพื่อติดตามสถานะของครัวเรือนยากจนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการใช้แบบจำลองการพยากรณ์สภาพอากาศจากฐานข้อมูล ERA5 และดัชนี ENSO (El Niño–Southern Oscillation Index) เพื่อประเมินแนวโน้มความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เครื่องมื่อดังกล่าวสนับสนุนวัตถุประสงค์การวิจัยด้านการพัฒนาระบบข้อมูลแบบบูรณาการเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจน การประเมินความเสี่ยงเชิงพื้นที่ และการสนับสนุนการวางแผนช่วยเหลือครัวเรือนยากจนอย่างแม่นยำ

เครื่องมือประเภทที่สาม คือ เครื่องมือประเมินความเสี่ยงและความพร้อมของพื้นที่ ได้แก่ แบบประเมินความพร้อมของหน่วยงานระดับจังหวัดตามเกณฑ์ UNDRR Disaster Resilience Scorecard และแบบประเมินความเสี่ยงระดับชุมชน Quick Risk Estimate (QRE) ซึ่งใช้ในการประเมินระดับความเปราะบางของพื้นที่และศักยภาพของหน่วยงานและชุมชนในการรับมือกับภัยพิบัติ เครื่องมือกลุ่มนี้สนับสนุนวัตถุประสงค์การวิจัยด้านการพัฒนาระบบคัดกรองกลุ่มเป้าหมาย การประเมินความเปราะบาง และการส่งต่อความช่วยเหลือ รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลประกอบในการออกแบบรูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การศึกษาเอกสารและข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมข้อมูลจากฐาน PPPConnex, TPMAP และข้อมูลสภาพภูมิอากาศจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเบื้องต้นของครัวเรือนยากจนในแต่ละพื้นที่ (2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม ลงพื้นที่สำรวจโดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก และจัดสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันออกแบบโมเดลและกลไกความร่วมมือ รวมทั้งประเมินความพร้อมของหน่วยงานต่อการรับมือภัยพิบัติด้วยเครื่องมือ UNDRR และ (3) การทดสอบและติดตามผลการดำเนินงานจริง นำรูปแบบความร่วมมือที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในพื้นที่นำร่อง 4 อำเภอ และติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินประสิทธิผลของโมเดล

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์แบบผสมผสาน (Mixed-methods Analysis) ประกอบด้วย (1) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม (2) การวิเคราะห์เชิงสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามและฐานข้อมูล และ (3) การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เพื่อประเมินผลก่อนและหลังการดำเนินงาน โดยใช้ตัวชี้วัดสำคัญ เช่น การเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือน ความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และประสิทธิภาพของกลไกความร่วมมือในระดับพื้นที่

ผลการวิจัย

กลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม

การวิจัยพบว่า กลไกความร่วมมือแบบบูรณาการ (Integrated Collaborative Mechanism) เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนควบคู่กับการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในจังหวัดนครราชสีมา โดยการดำเนินงานได้เชื่อมโยงหน่วยงานจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างระบบการทำงานร่วมกันในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล

ในระดับจังหวัด มีการจัดตั้ง “คณะทำงานขับเคลื่อนแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ” โดยมีหน่วยงานภาครัฐกว่า 30 แห่ง เช่น สำนักงานสถิติจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานเกษตรจังหวัด ทำหน้าที่กำหนดทิศทาง นโยบาย และจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนที่คำนึงถึงปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ในระดับสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาได้รับบทบาทเป็น “มหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่ (Area-based University)” ที่ทำหน้าที่เป็นแกนกลางของความร่วมมือ ทำหน้าที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการ งานวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่และการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนในลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังได้จัดตั้ง “คณะทำงานวิจัยสหสาขา” ที่ประกอบด้วยคณาจารย์และนักวิจัยกว่า 50 คนจาก 6 คณะ และพัฒนาทีม “นักบริหารจัดการเชิงพื้นที่” (Area Managers) จำนวน 87 คน เพื่อปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมมีบทบาทสำคัญในการร่วมสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะการส่งเสริมตลาดชุมชน การพัฒนาอาชีพเสริม และการจัดกิจกรรมสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเปราะบาง ขณะที่ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบโมเดลการช่วยเหลือ การติดตามผล และการสร้างกลไกเครือข่ายอาสาสมัครในระดับชุมชน เพื่อช่วยเหลือและส่งต่อข้อมูลครัวเรือนยากจนอย่างต่อเนื่อง

การสร้างความร่วมมือในลักษณะนี้ส่งผลให้เกิดการประสานงานเชิงนโยบายระหว่างหน่วยงานรัฐกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดทำ บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum

of Understanding: MOU) เพื่อกำหนดกรอบการดำเนินงานร่วมกัน และพัฒนา แผนปฏิบัติการจังหวัด นครราชสีมาเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ ซึ่งเชื่อมโยงทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ การ จัดการภัยพิบัติ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างสอดคล้องกัน

การพัฒนาระบบข้อมูลแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกับ TPMAP ข้อมูลสภาพ อากาศ และระบบ Feedback Loop

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาระบบข้อมูลแบบบูรณาการเป็นกลไกสำคัญในการวิเคราะห์และ ติดตามสถานะความยากจนของครัวเรือนในจังหวัดนครราชสีมาอย่างเป็นระบบและแม่นยำ โดยทีมวิจัย ได้พัฒนาและเชื่อมโยงฐานข้อมูล PPPConnex เข้ากับระบบ Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ของรัฐบาล เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลกลางสำหรับระบุครัวเรือนยากจนและประเมินทุนชีวิตใน 5 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนธรรมชาติ

การบูรณาการข้อมูลดังกล่าวช่วยให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนเชิงลึก (root causes of poverty) และจำแนกกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน ทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงปัญหา พร้อมทั้ง เชื่อมโยงกับ ข้อมูลสภาพภูมิอากาศ (Climate Data) ที่รวบรวมจากหน่วยงานด้านอุตุนิยมวิทยาและ ระบบข้อมูล ERA5 และ ENSO Index เพื่อคาดการณ์แนวโน้มอุณหภูมि ปริมาณน้ำฝน และความเสี่ยงจาก ภัยพิบัติในแต่ละช่วงเวลา ข้อมูลเหล่านี้ถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับฐานข้อมูลครัวเรือน เพื่อสร้าง “แผนที่ ความเสี่ยงเชิงพื้นที่ (Spatial Risk Mapping)” ซึ่งแสดงให้เห็นพื้นที่เสี่ยงภัยซ้ำซ้อน เช่น เขตที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกินของครัวเรือนยากจนที่อยู่ในเขตเสี่ยงภัยแล้ง น้ำท่วม หรือความร้อนจัด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในระบบ PPPConnex ที่บูรณาการกับ TPMAP พบว่า จังหวัด นครราชสีมามีครัวเรือนยากจนจำนวน 21,321 ครัวเรือน ครอบคลุม 32 อำเภอ โดยกว่า 8,306 ครัวเรือน (ร้อยละ 39) ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติธรรมชาติ และร้อยละ 17.6 เป็นครัวเรือนที่มีทั้งที่อยู่อาศัยและ พื้นที่ทำกินในเขตเสี่ยงภัยพร้อมกัน การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวช่วยให้หน่วยงานสามารถจัดลำดับ ความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือและวางแผนเชิงรุกได้อย่างตรงจุด

นอกจากนี้ โครงการได้พัฒนาระบบ Feedback Loop เพื่อใช้ติดตามผลการช่วยเหลือครัวเรือน เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง โดยระบบจะรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานจากหน่วยงานภาคีในแต่ละพื้นที่ เช่น การสนับสนุนอาชีพ การช่วยเหลือด้านสวัสดิการ หรือการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน แล้วประมวลผล กลับเข้าสู่ฐานข้อมูลกลาง เพื่อให้สามารถประเมินผลการดำเนินงานได้แบบเรียลไทม์ ระบบนี้ยังทำหน้าที่ เป็นช่องทางสื่อสารระหว่างชุมชนและหน่วยงานรัฐ ช่วยให้การแก้ไขปัญหา มีความยืดหยุ่น ตอบสนองต่อ สถานการณ์ในพื้นที่ได้ทันทั่วถึง

ระบบคัดกรองกลุ่มเป้าหมาย ประเมินความเสี่ยง และส่งต่อความช่วยเหลือ

จากผลการวิจัย พบว่า “ระบบการส่งต่อและติดตามผลความช่วยเหลือ (Assistance Referral and Debt Management System)” เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงข้อมูลของครัวเรือนยากจนเข้ากับ หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ ซ้ำซ้อน และตอบสนองต่อปัญหาที่แท้จริงของแต่ละครัวเรือน ระบบดังกล่าวได้รับการออกแบบให้ สามารถ คัดกรองกลุ่มเป้าหมาย ประเมินระดับความเปราะบาง และจัดลำดับความเร่งด่วนของการ ช่วยเหลือ โดยใช้ฐานข้อมูลจาก PPPConnex ที่บูรณาการกับ TPMAP รวมถึงข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม

และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อจำแนกครัวเรือนตามลักษณะของปัญหา เช่น รายได้ต่ำ หนี้สินสูง ขาดโอกาสทางอาชีพ หรืออยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ

จากนั้นระบบจะทำหน้าที่ ส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน หน่วยงานด้านเกษตร อุตสาหกรรมแรงงาน หน่วยงานสวัสดิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือตามความต้องการเฉพาะด้าน เช่น การสนับสนุนอาชีพ การปรับโครงสร้างหนี้ การช่วยเหลือด้านสวัสดิการ หรือการจัดการทรัพยากรในชุมชน นอกจากนี้ โครงการได้จัดการอบรม เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนระดับอำเภอในทั้ง 32 อำเภอ ให้สามารถใช้งานระบบการส่งต่อดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดเครือข่ายการประสานงานในระดับพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานระดับจังหวัดและส่วนกลางอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของ การบริหารจัดการหนี้สินครัวเรือน (Household Debt Reduction Model) ได้มีการขยายความร่วมมือไปยังสถาบันศาสนา โดยถ่ายทอดองค์ความรู้และข้อมูลให้กับวัดและเครือข่ายพระสงฆ์ นักพัฒนาในพื้นที่ เพื่อเป็น “กลไกทางสังคม” ในการเยี่ยมเยียน ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือครัวเรือนเปราะบางอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ ได้มีการดำเนินการเจรจาปรับโครงสร้างหนี้ให้กับครัวเรือนยากจนอย่างน้อย 25 ครัวเรือน ส่งผลให้สามารถลดอัตราดอกเบี้ยและค่างวดการชำระหนี้ลงอย่างเป็นรูปธรรม

การพัฒนาพื้นที่ฐานเพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับเทคโนโลยี

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพื้นที่ฐาน (Area-based Development) มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน โดยเฉพาะในมิติของการเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย และการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การดำเนินงานของโครงการได้ออกแบบและพัฒนา “โมเดลการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนเชิงพื้นที่” (Spatial Poverty Alleviation Models) ในพื้นที่นำร่อง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภोजักราช และอำเภอเมืองนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน การพัฒนาโมเดลดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้างอาชีพที่ต่อยอดจากทุนทรัพยากรในท้องถิ่น พร้อมประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน และลดความเสี่ยงจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

หนึ่งในรูปแบบสำคัญคือ โมเดลเห็ดดี มีแสง (Good Mushroom Model) ซึ่งส่งเสริมการเพาะเห็ดเพื่อบริโภคและจำหน่าย โดยใช้ฟางข้าวที่เหลือจากการทำนาเป็นวัสดุตั้งต้น โมเดลดังกล่าวช่วยเพิ่มมูลค่าของวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ลดต้นทุนการผลิต และสร้างรายได้สุทธิเฉลี่ยประมาณ 4,000–8,000 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน นอกจากนี้ การเพาะเห็ดยังเป็นกิจกรรมที่ใช้น้ำน้อยและสามารถผลิตได้ในพื้นที่จำกัด จึงช่วยลดความเสี่ยงจากภาวะภัยแล้งและความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ พร้อมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับครัวเรือน

อีกโมเดลหนึ่งคือ โมเดลผักปลอดภัยใบเขียว (Green Leaf Safe Vegetable Model) ซึ่งส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษในระบบเกษตรอินทรีย์ ควบคู่กับการใช้เทคนิคเกษตรที่ใช้น้ำน้อย (Low-water Farming) เพื่อรับมือกับภาวะภัยแล้งและอุณหภูมิที่สูงขึ้น โมเดลนี้ช่วยให้ครัวเรือนสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารได้เฉลี่ยร้อยละ 20–25 ต่อเดือน และในบางกรณียังสามารถสร้างรายได้จากการจำหน่าย

ผลผลิตส่วนเกินในตลาดชุมชน นอกจากนี้ การปลูกผักปลอดภัยยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน

ในพื้นที่อำเภอจรัลราช โครงการได้พัฒนา โมเดลผลิตภัณฑ์มะขามป้อมสีสุก (Tamarind Fort Product Model) ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น โดยนำผลมะขามป้อมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น น้ำมะขามป้อม ไอศกรีมมะขามป้อม และเครื่องดื่มมะขามป้อมสปาร์กลิ่ง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ดังกล่าวช่วยสร้างรายได้สุทธิเฉลี่ยประมาณ 6,000–12,000 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน และก่อให้เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ในชุมชนมากกว่า 50 ครัวเรือน นอกจากนี้ การแปรรูปผลผลิตยังช่วยลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาพืชผลทางการเกษตร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเปราะบางของครัวเรือนเกษตรกร

อีกหนึ่งโมเดลที่มีศักยภาพสูงในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศคือ โมเดลไข่ผ่า (Green Caviar Model) ซึ่งเป็นการเพาะเลี้ยงพืชน้ำขนาดเล็กชนิดไข่ผ่า (Wolffia) ที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง ใช้น้ำน้อย และสามารถเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศที่แปรปรวน โมเดลดังกล่าวเหมาะสมสำหรับพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อภาวะภัยแล้ง และสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทั้งในรูปแบบสดและแปรรูปที่มีความต้องการเพิ่มขึ้นในตลาดท้องถิ่นและตลาดสุขภาพ

โดยภาพรวม ผลการดำเนินงานจากโมเดลการพัฒนาอาชีพเชิงพื้นที่พบว่า ครัวเรือนเป้าหมายมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณ 4,000–15,000 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือนจากกิจกรรมอาชีพเสริมที่เกิดจากโครงการ และสามารถลดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนได้เฉลี่ยร้อยละ 23 ต่อเดือน นอกจากนี้ ยังพบว่า ครัวเรือนจำนวนมากมีความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น โดยเกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด ส่งผลให้เกิด “ตลาดชุมชนแบบตลาดนำการผลิต” (Production-led Market) ที่ช่วยสร้างการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชน

Table 1. Area-based Livelihood Models and Climate Adaptation Outcomes

Model	Economic Outcomes	Climate Change Adaptation Contribution
Hed Dee Mee Haeng (Mushroom Model)	Net income increase 4,000–8,000 THB/month/household	Uses agricultural residues; low water requirement
Veggies to Value Model	Household food expense reduction 20–25%/month	Low-water farming; climate-resilient home gardens
Indian Gooseberry Value-Added Model	Net income increase 6,000–12,000 THB/month; new community enterprise	Value-added processing reduces market risk
Wolffia (Green Caviar) Model	Emerging income from local health food market	Very low water demand; drought-tolerant species

Source: Compiled by the author

นอกจากผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจแล้ว โมเดลอาชีพที่พัฒนาขึ้นยังช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของครัวเรือนในหลายมิติ ตัวอย่างเช่น โมเดลผักปลอดภัยไบโอชีวใช้เทคนิคการเกษตรที่ใช้น้ำน้อย ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงจากภัยแล้ง ขณะที่โมเดลไข่ผ่าเป็น

การเพาะเลี้ยงพืชขนาดเล็กที่ใช้น้ำน้อย เจริญเติบโตเร็ว และทนต่อความแปรปรวนของสภาพอากาศ จึงเหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความเสี่ยงด้านทรัพยากรน้ำ ส่วนโมเดลที่ดี มีแสง เป็นการใช้เศษวัสดุทางการเกษตรที่เหลือจากการทำมาค้าขายใช้ประโยชน์ ช่วยลดของเสียทางการเกษตรและสร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับครัวเรือน ในขณะที่โมเดลพัฒนาผลิตภัณฑ์มะขามป้อมสีสุกเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตจากพืชท้องถิ่นที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศแห้งแล้ง

ดังนั้น โมเดลอาชีพเหล่านี้จึงไม่ได้เพียงช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนยากจนเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจและความสามารถในการปรับตัวของครัวเรือนต่อความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับพื้นที่

ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนยากจน

งานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนยากจนต้องอาศัยทั้งกลไกทางสังคม การพัฒนาศักยภาพ และการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติที่สอดคล้องกันในหลายระดับ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจาก “การช่วยเหลือแบบสงเคราะห์” สู่ “การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน” จึงได้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

การสร้างกลไกทางสังคมและระบบพี่เลี้ยงระดับชุมชน

ควรส่งเสริมให้จังหวัดนครราชสีมาพัฒนาและขยายเครือข่ายอาสาสมัครระดับชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็น “กลไกพี่เลี้ยง (Mentoring Mechanism)” ในการติดตาม ดูแล และให้คำปรึกษาครัวเรือนยากจน โดยใช้โครงสร้างความร่วมมือเดิมภายใต้แพลตฟอร์ม PPPConnex เป็นฐานข้อมูลสนับสนุนกลไกนี้ควรได้รับการสนับสนุนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และสำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างครัวเรือนกับหน่วยงานรัฐ และเป็นระบบแจ้งเตือนล่วงหน้า (Early Warning System) สำหรับครัวเรือนที่มีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาและยกระดับการศึกษาเพื่อสร้างศักยภาพและองค์ความรู้ใหม่

เสนอให้มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาระดับจังหวัด ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อการแก้จนและการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศ” โดยบูรณาการการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการเข้าด้วยกัน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาได้พัฒนาหลักสูตรต้นแบบอย่างน้อย 15 หลักสูตร เช่น หลักสูตร “นวัตกรรมเพื่อการแก้จน (Innovation to Solve Poverty)” หลักสูตรระยะสั้น “เสริมทักษะอาชีพ สร้างรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิต (Enhancing Vocational Skills, Generating Income, and Improving the Quality of Life)” หลักสูตรเหล่านี้ควรถูกผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนระดับจังหวัด (Provincial Human Capital Development Strategy)” เพื่อขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น เช่น เยาวชน คนทำงาน ผู้สูงอายุ และกลุ่มอาชีพอิสระ

การสร้างระบบสนับสนุนทางเศรษฐกิจและโอกาสทางอาชีพ

การจัดตั้ง “กองทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมฐานราก” เพื่อเป็นแหล่งทุนหมุนเวียนสำหรับผู้มีรายได้น้อย รวมถึงสนับสนุนการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยบูรณาการกับตลาดท้องถิ่นและภาคเอกชน ตัวอย่างจากพื้นที่วิจัยพบว่า การส่งเสริมโมเดลอาชีพ เช่น

การเพาะเห็ด การปลูกผักปลอดภัย การแปรรูปมะขามป้อม และการเพาะไข่ผ่า สามารถเพิ่มรายได้เฉลี่ย 4,000–15,000 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน และลดค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 23 ดังนั้น การขยายผลโมเดลเหล่านี้ในระดับจังหวัด จะช่วยให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงและยั่งยืน (Early Warning System) สำหรับครัวเรือนที่มีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของครัวเรือนยากจน

นโยบายการพัฒนาในระยะต่อไปควรมุ่งเน้นการสร้าง “แรงบันดาลใจและความเชื่อมั่น” ให้กับคนยากจน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Inner Transformation) ผลการวิจัยชี้ว่า เมื่อครัวเรือนยากจนได้รับการเสริมทักษะและมีระบบที่เลี้ยงอย่างต่อเนื่อง จะเกิดความมั่นใจในการพึ่งพาตนเองมากขึ้น หลายครัวเรือนเริ่มแสดงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเชิงบวก มีการออม วางแผนรายจ่าย และวางแผนอนาคตของครอบครัวได้อย่างมีระบบ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการหลุดพ้นจากความยากจนอย่างยั่งยืน

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานเชิงบูรณาการสามารถสร้างกลไกความร่วมมือข้ามภาคส่วนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคมในการจัดทำแผนปฏิบัติการและขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ ในกระบวนการดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาได้ทำหน้าที่เป็น “มหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่” ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ งานวิจัย และนวัตกรรมกับการพัฒนาชุมชน โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานวิจัยสหสาขาและพัฒนาที่มนักบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยยังสะท้อนบทบาทสำคัญของการพัฒนาแพลตฟอร์มและระบบข้อมูลแบบบูรณาการ ซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและการจัดสรรความช่วยเหลือสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น การเชื่อมโยงฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนกับข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดแนวทางการช่วยเหลือและวางแผนการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ การพัฒนาระบบส่งต่อและติดตามผลความช่วยเหลือยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงครัวเรือนเป้าหมายเข้าสู่ระบบสวัสดิการและมาตรการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างตรงจุดมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาโมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาอาชีพที่ต่อยอดจากทรัพยากรในท้องถิ่นและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม โมเดลอาชีพที่พัฒนาขึ้นไม่เพียงสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวของครัวเรือนต่อความผันผวนทางเศรษฐกิจและสภาพภูมิอากาศอีกด้วย ผลการศึกษาจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนเข้ากับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับชุมชน โดยประเด็นสำคัญจากผลการศึกษาสามารถอภิปรายได้ในหัวข้อดังต่อไปนี้

การทำงานเชิงข้อมูลและความร่วมมือเชิงพื้นที่

การพัฒนาระบบข้อมูล PPPConnex ที่บูรณาการเข้ากับระบบ TPMap ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Millard และ Fucci (2023) ที่ระบุว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ขณะเดียวกัน กลไกความร่วมมือที่เกิดขึ้นในจังหวัดนครราชสีมาได้ก่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมระหว่างภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Weerasak (2020) ที่ชี้ว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศไทยจำเป็นต้องมีกลไกแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานและมีการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันต่อภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางต่อภัยพิบัติและผลกระทบจากสภาพอากาศแปรปรวน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Yin, Han, Liu, & Zheng (2023) ที่ชี้ว่าภัยพิบัติจากสภาพภูมิอากาศรุนแรงส่งผลกระทบต่อพื้นที่ด้อยโอกาสมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ และแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพการปรับตัวจำเป็นต้องอาศัยบริบทท้องถิ่นเป็นฐาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ Rigg และ Salamanca (2017) ที่เห็นว่าการสร้างความยืดหยุ่นของชุมชนชนบทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องคำนึงถึงมิติทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กัน

การพัฒนาอาชีพและรูปแบบรายได้ของครัวเรือน

ผลลัพธ์ด้านการเพิ่มรายได้เฉลี่ย 4,000–15,000 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน จากการดำเนิน “โมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่” เช่น โมเดลเห็ดดิมี่แสง ผักปลอดภัย และไข่ผ่า สอดคล้องกับแนวคิดของ Habib (2011) ที่เสนอให้พัฒนา “ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain)” เพื่อยกระดับผู้ผลิตรายย่อยและเกษตรกรรายเล็กให้สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคง รวมถึงสอดคล้องกับงานของ Zhang และ Gai (2025) ที่เสนอการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) เพื่อเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของครัวเรือนยากจน

ประเด็นสำคัญของงานวิจัยคือ “การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้มีรายได้น้อย” โดยพบว่า การหลุดพ้นจากความยากจนจะเกิดขึ้นได้จริงเมื่อคนยากจนเกิดความเชื่อมั่นและความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ronron (2021) ที่เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยเน้นการทำความเข้าใจพฤติกรรม อดีต และมุมมองของผู้มีรายได้น้อย รวมถึงสอดคล้องกับข้อเสนอของ Suphan (2021) ที่ชี้ว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นต้องมุ่งเน้นการเสริมพลัง (Empowerment) และยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ยากจน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอกอย่างแท้จริง

ข้อจำกัดและอุปสรรคในการดำเนินงาน

การดำเนินงานภายใต้แพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดนครราชสีมาจะสามารถสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังพบข้อจำกัดบาง

ประการในการดำเนินงาน ประการแรก คือ ความท้าทายในการประสานงานระหว่างหน่วยงานจำนวนมากกว่า 30 หน่วยงาน ซึ่งมีการกิจและระบบการทำงานแตกต่างกัน ทำให้การบูรณาการการทำงานต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ประการที่สอง คือ ข้อจำกัดด้านการเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงาน แม้ว่าระบบ PPPConnexx จะสามารถบูรณาการข้อมูลกับระบบ TPMap และข้อมูลสภาพภูมิอากาศได้ แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดด้านมาตรฐานข้อมูลและศักยภาพของบุคลากรในการใช้ระบบสารสนเทศ นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและรูปแบบอาชีพของครัวเรือนยากจนยังต้องอาศัยระยะเวลาในการสร้างความเชื่อมั่นและการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดนครราชสีมา” ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ตามสัญญาเลขที่ A11F670139 และได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เลขที่ใบรับรอง HE-142-2567 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับการสนับสนุนและความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัย

- 1) ควรศึกษาปัจจัยความสำเร็จของกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการ ระหว่างภาครัฐ มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อพัฒนาแบบจำลองการบริหารเครือข่าย ที่สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) ควรพัฒนาการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่จากฐานข้อมูล PPPConnexx และ TPMap ร่วมกับข้อมูลสภาพภูมิอากาศ เพื่อสร้างแบบจำลองพยากรณ์ความเสี่ยงของครัวเรือนยากจนต่อภัยพิบัติและความผันผวนทางเศรษฐกิจในระยะยาว
- 3) ควรศึกษาประสิทธิผลของโมเดลอาชีพเชิงพื้นที่ในระยะยาว โดยเฉพาะโมเดลที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อประเมินศักยภาพในการสร้างรายได้และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ภาครัฐควรจัดตั้ง “แพลตฟอร์มขจัดความยากจน” อย่างเป็นทางการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการบูรณาการข้อมูล การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และการกำหนดนโยบายการพัฒนาพื้นที่ที่เชื่อมโยงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- 2) หน่วยงานด้านนโยบายข้อมูลของรัฐ เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ควรร่วมกันพัฒนาและยกระดับระบบฐานข้อมูลให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ พร้อมพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับครัวเรือนเปราะบางในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ

3) มหาวิทยาลัยในพื้นที่ทำหน้าที่เป็น “มหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่ (Area-based University)” ในการบูรณาการงานวิจัย การเรียนการสอน และการบริการวิชาการ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) สู่ชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานพัฒนาชุมชน ควรส่งเสริมการขยายผลโมเดลอาชีพเชิงพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ และการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากในระดับพื้นที่

References

- Adil, L., Eckstein, D., Künzel, V., & Schäfer, L. (2025). *Global climate risk index 2025: Who suffers most from extreme weather events?* Germanwatch e.V.
<https://www.germanwatch.org/sites/default/files/2025-02/Climate%20Risk%20Index%202025.pdf>
- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management: New strategies for local governments*. Georgetown University Press.
- Eckstein, D., Künzel, V., Schäfer, L., & Wings, M. (2021). *Global climate risk index 2021: Who suffers most from extreme weather events? Weather-related loss events in 2019 and 2000 to 2019*. Germanwatch e.V.
- Elsner, M., Atkinson, G., & Zahidi, S. (2025). *Global risks report 2025*. World Economic Forum.
<https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/>
- Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems*. Jossey-Bass.
- Habib, M. (2011). Supply chain management for poverty alleviation: An integrated approach. *World Journal of Social Sciences*, 1(1), 63–77.
- Lankes, H. P., Macquarie, R., Soubeyran, É., & Stern, N. (2024). The relationship between climate action and poverty reduction. *World Bank Research Observer*, 39(1), 1–46.
- Millard, J., & Fucci, C. (2023). Integrated approaches to poverty reduction in developing countries. *Journal of Development Studies*, 59(4), 324–341.
- Ministry of Interior. (2024). *Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP)*.
<http://www.tpmmap.in.th>
- O’Leary, R., Gerard, C., & Bingham, L. B. (2006). Introduction to the symposium on collaborative public management. *Public Administration Review*, 66(s1), 6–9.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00664.x>
- Osborne, S. P. (2006). The new public governance? *Public Management Review*, 8(3), 377–387.
<https://doi.org/10.1080/14719030600853022>
- Rhodes, R. A. W. (1997). *Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity, and accountability*. Open University Press.

- Rigg, J., & Salamanca, A. (2017). Aggregate trends, particular stories: Tracking and explaining evolving rural livelihoods in Southeast Asia. In *Routledge handbook of Asian development* (pp. 39–52). Routledge.
- Ronron, M. (2021). Behavioral insights for poverty alleviation: A framework for designing interventions. *Development Policy Review*, 39(5), 782–800.
- Suphan, C. (2021). Sociocultural dimensions of poverty in Thai society. *Journal of Integrated Social Sciences*, 8(2), 1–24. (In Thai)
- Thomson, A. M., & Perry, J. L. (2006). Collaboration processes: Inside the black box. *Public Administration Review*, 66(s1), 20–32. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00663.x>
- United Nations Development Programme, Thailand. (2024). *Thailand's fourth national communication*. UNDP. <http://www.undp.org/publications/fourth-national-communication>
- Weerasak, K. (2020). Driving poverty solutions in Thailand: The role of cooperation between the government and other sectors. *Journal of Social Science*, 50(1), 79–102. (In Thai)
- World Bank Group. (2022). *Poverty and shared prosperity report 2022: Correcting course*. World Bank.
- Yin, X., Han, J., Liu, S., & Zheng, P. (2023). Climate change impacts on rural poverty: Evidence from Asia. *Climate and Development*, 15(3), 276–289.
- Zang, L., & Gai, Y. (2025). Appropriate technology adoption among smallholder farmers: Cases from southern China and Tanzania. *Journal of Rural Development*, 44(1), 15–33.